

VLATKO MILETA

EKONOMSKI ODNOSI IZMEĐU DRŽAVA ČLANICA EVROPSKE EKONOMSKE ZAJEDNICE OD OSNIVANJA DO DANAS*

U godinama nakon Drugog svjetskog rata Sjedinjene Američke Države nastojale su u Zapadnoj Evropi stvoriti snažniju integracijsku zajednicu. Neke zemlje ovog područja u tome su vidjele znatnu političku i ekonomsku opasnost za svoj suverenitet i prosperitet. One se nisu mogle pomiriti s time da postanu drugorazredne svjetske političke sile i privredno područje na kojem će dominirati američki kapital. Organizacija za evropsku ekonomsku suradnju (OEEC), koja je osnovana na američki poticaj, nije stoga objektivno mogla računati na veći uspjeh. U onom trenutku kada se privreda zemalja Zapadne Evrope oporavila od ratnih pustošenja, započela je tražiti druge putove i oblike svoje suradnje i ekspanzije. Organizacija za evropsku ekonomsku suradnju nije im za to bila pogodna, pa su zahtjevi išli u pravcu osnivanja zasebne ekonomske zajednice, koja bi u dogledno vrijeme za svoje članice uspostavila jedinstveno privredno i političko područje.

Na osnivanje ekonomske zajednice djelovali su i drugi razlozi. Tako je, na primjer, težnja za stvaranjem carinske, monetarne i privredne unije tijesno vezana i uz porast uloge države u privrednom životu. Naime, proizvodne snage, koje su u tom vremenu narasle, došle su do takvog stupnja svoje razvijenosti da se klasičnim oblicima kapitalističkih odnosa proizvodnje kapitalistički sistem proizvodnje nije mogao održati i dalje razvijati bez znatnih socijalnih poremećaja. Opasnost od izbivanja socijalnih kriza, koje bi uzdrmale dani sistem proizvodnje, nužno je navela kapitalističke države da pronalaze nove forme privrednog djelovanja i da područje svojih mjera prenesu izvan nacionalnih okvira. Ovaj moment, kad se govori o ekonomskim integracijskim zajednicama kapitalističkog svijeta, obično se zapostavlja, nerijetko konstatacijom da do stvaranja ekonomskih integracijskih zajednica dolazi zbog proširivanja tržišta i veće efikasnosti proizvodnje. Iako se pri tom u stanovitoj mjeri i radi o otvaranju novih tržišta, na kojima će roba biti oslobođena dis-

* Prerađeni dio studije o ekonomskim odnosima između evropskih država, napisane za potrebe projekta »Evropska sigurnost«, koji se izvodi u okviru Instituta za političke znanosti Fakulteta političkih nauka Sveučilišta u Zagrebu.

kriminacijskih postupaka, i o većoj efikasnosti proizvodnje, ipak skriveni je razlog tomu nastojanje da se održe kapital-odnosi. To je činjenica koja se ne smije izgubiti iz vida.

Začetak integracije nacionalnih privreda nekih zemalja Zapadne Evrope vezan je uz povezivanje dviju privredno najjačih država tog područja — Francuske i Njemačke. Od stvaranja ekonomske zajednice obje su države očekivale određene koristi. Francuska je smatrala da će preko nje povratiti izgubljene političke pozicije u Evropi i svijetu, a SR Njemačka vidjela je u mehanizmu takve zajednice određene pogodnosti za svoju političku reafirmaciju.

Probni kamen suradnje vezan je uz ostvarenje Francuskog plana, odnosno plana njezina premijera R. Schumana, o osnivanju zajednice za ugljen i čelik, u kojoj bi se okupile neke zemlje Zapadne Evrope. Do osnivanja Evropske zajednice za ugljen i čelik došlo je godine 1951., uvođenjem zajedničkog tržišta za ugljen, željeznu rudu, staro željezo i čelik. Zajedničko tržište za ove robe počelo je funkcionirati u toku 1953. Osim Francuske i Njemačke Evropskoj zajednici za ugljen i čelik priključile su se Belgija, Luksemburg, Nizozemska i Italija. Velika Britanija nije smatrala potrebnim da se direktno poveže te je kod osnivanja izrazila spremnost da s ovom organizacijom surađuje (što je poslije regulirano ugovorom o asocijaciji od 21. XII. 1954.

U programu CECA (Communauté Européenne de Charbon et Aciers) problematika suradnje postavljena je šire nego što je potrebno za suradnju u pogledu osiguravanja privrede spomenutim robama. U njemu ima i znatnih političkih motiva. Tako, na primjer, predviđeno je da se Zajednica brine i za nesmetanu evonomsku ekspanziju, odnosno da unapređuje i racionalizira distribuciju proizvodnje, doprinosi što većem stupnju povećanja produktivnosti rada i povećanju stope zaposlenosti. Isto tako, Evropska zajednica za ugljen i čelik postavila je sebi zadatak da radi na podizanju životnog standarda. Na kraju, zemlje potpisnice složile su se da učine maksimalne napore u suradnji na ovom i na drugim područjima, kako bi se kroz prijelazno razdoblje došlo do stvaranja ujedinjene Evrope.

Pitanje šireg povezivanja na privrednom i političkom području pokrenuto je, na prijedlog zemalja Beneluksa, na sjednici Evropske zajednice za ugljen i čelik u Messini (Italija) 1955. Razgovori o mogućnosti formiranja zajedničkog tržišta za niz drugih proizvoda, a ne samo ugljen i čelik, i to prije svega zajedničkog tržišta roba, kapitala i radne snage, protegnuli su se kroz godinu 1956. Na sastanku predsjednika vlada spomenutih zemalja u Parizu 1957. dogovoreni su osnovni principi šire ekonomske integracije. Završni tekst sporazuma potpisan je 25. ožujka 1957. u Rimu, a stupio je na snagu 1. siječnja 1958. Novoformirana ekonomska integracija sa znatnim nadnacionalnim elementima djelovanja faktično je započela rad 1. siječnja 1959.

Paralelno s osnivanjem Evropske ekonomske zajednice u Rimu su potpisani i dokumenti o osnivanju Evropske zajednice za atomsku energiju (Evroatom). Osnivanjem Evropske ekonomske zajednice Evropska zajednica za ugljen i čelik i Evropska zajednica za atomsku energiju postale su njezine afilijacije. Suradnja i ujedinjavanje organa između ovih triju zajednica regulirani su sporazumima od 25. ožujka 1957. i 8. travnja 1965.

U povezivanju ovih zemalja u zajedničko privredno područje i zajedničko tržište znatnu je ulogu igrala dotadašnja privredna povezanost i međusobna

robna razmjena. Tako, na primjer, udio ovih zemalja u francuskom i talijanskom izvozu iznosio je 1957. godine 25 posto, u njemačkom izvozu 29 posto, a u izvozu Nizozemske, Belgije i Luksemburga 42 posto, odnosno 46 posto. U razdoblju od 1952. do 1956. vrijednost međusobne razmjene zemalja koje su formirale Evropsku ekonomsku zajednicu rasla je godišnjim tempom od oko 15 posto, što je gotovo dvaput brže od tempa porasta razmjene s drugim zemljama u Evropi i svijetu. (Usporedi: S. Barać, *Integrisana područja u Zapadnoj Evropi i njihove današnje suprotnosti*, u knjizi: *Problemi regionalnih integracija u svijetu*, dio I, Beograd, 1962, str. 170 i dalje.)

Ekonomsko-pravne i političke osnove Evropske ekonomske zajednice utvrđene su ugovorom o osnivanju. Po tom ugovoru temeljni je zadatak Zajednice da uspostavljanjem zajedničkog tržišta i postupnim usklađivanjem privrednih politika zemalja članica osigura »harmoničan razvitak privreda unutar cijele Zajednice, neprekidnu i ravnomjernu ekspanziju privrede, njenu povećanu stabilnost, ubrzano podizanje životnog standarda i tješnjih veza između država članica«. (Usporedi: *Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice*, u knjizi: V. Vukmirica, *Savremeni ekonomski sistemi i odnosi*, Beograd, 1973, str. 173 i dalje.)

U tom smislu države potpisnice sporazumjele su se da pod određenim uvjetima i vremenskim ograničenjem rade na: uklanjanju carina i kvantitativnih ograničenja vezanih za uvoz i izvoz roba, kao i uklanjanju drugih mjera koje imaju istovjetno djelovanje; uspostavljanju zajedničke carinske tarife i zajedničke privredne politike prema trećim zemljama; ukidanju prepreka za slobodno kretanje ljudi, usluga i kapitala unutar Zajednice; uvođenju zajedničke politike na području poljoprivrede i prometa; osnivanju sistema kojim će se osigurati puna konkurencija na zajedničkom tržištu; primjeni postupaka kojima će se osigurati koordinacija privrednih politika zemalja članica; izjednačavanju platnih bilanca i internog zakonodavstva u mjeri koja je potrebna za funkcioniranje zajedničkog tržišta; stvaranju Evropskog socijalnog fonda, radi poboljšanja uvjeta zaposlenja radnika i podizanja njihova životnog standarda; osnivanju Evropskog investicijskog fonda, radi olakšanja privredne ekspanzije stvaranjem dodatnih izvora financiranja; pridruživanju Zajednici prekomorskih zemalja i teritorija, radi unapređenja trgovine s tim zemljama, kao i pružanju pomoći njihovu privrednom i društvenom razvitku.

Široka skala zadataka koje je Zajednica ugovorom sebi postavila ostvarila bi se postupnim radnjama u prijelaznom razdoblju od 12—15 godina. Prijelazno razdoblje sastoji se od triju etapa po četiri godine. Dogovorno se vremensko trajanje neke od etapa može produžiti, ali se ni u kojem slučaju krajnji rok ne bi smio prekoračiti, jer protekom tog roka svi sporazumi utvrđeni osnivačkim ugovorom postaju pravosnažni.

Potpisom ugovora države članice u osnovi su preuzele obvezu da uspostave zajedničko privredno područje, zajedničku privrednu i monetarnu politiku, zajedničko privredno zakonodavstvo itd. Dogovorile su se, dakle, da u dogledno vrijeme stvore ekonomskopolitičku zajednicu u čijem će reguliranju nadnacionalni organi Zajednice imati važnu ulogu. Za početak akcent je stavljen na ukidanje carina i drugih kvantitativnih ograničenja u međusobnoj razmjeni. Stoga se ova ekonomska integracija nerijetko još uvijek tretira kao zajedničko tržište, iako je njezin interes znatno širi.

Ugovor o osnivanju Evropske ekonomske zajednice zadire u mnoga područja od zajedničkog interesa. Na području carina i drugih dažbina s istovrsnim djelovanjem on inzistira na jedinstvenom carinskom području i carinskoj uniji. Njime je predviđeno da se do kraja prijelaznog razdoblja u međusobnim odnosima ukinu carine i druga kvantitativna ograničenja, kao i da se prema trećim zemljama uspostavi zajednička carinska tarifa. Kao osnova za snižavanje carina do njihova potpunog ukidanja uzete su carine koje su bile na snazi 1. siječnja 1957. Ukidanje carina u uvozu i izvozu, kao i drugih kvantitativnih ograničenja s istovrsnim djelovanjem, bitna je pretpostavka funkcioniranja zajedničkog tržišta.

Osim zajedničkog tržišta industrijskih proizvoda ugovorom je predviđeno da se uspostavi i zajedničko tržište poljoprivrednih proizvoda. Isto tako uz tijesnu koordinaciju privredne politike predviđeno je da se uspostavi zajednička poljoprivredna politika, čiji bi cilj osiguranje podizanja produktivnosti rada u poljoprivredi, osiguranje zadovoljavajućeg životnog standarda zaposlenih u ovom sektoru, stabilizacija tržišta poljoprivrednih proizvoda, osiguranje redovnog opskrbljivanja i prihvatljivih cijena za stanovništvo u poljoprivredi i izvan poljoprivredne proizvodnje.

Do završetka prijelaznog razdoblja države članice ove ekonomske zajednice sporazumjele su se da osiguraju slobodno kretanje radnika i zapošljavanja unutar jedinstvenog područja. Osim toga, predviđena je i potpuna sloboda nastanjivanja, koja sadrži pravo otpočinjanja i vršenja samostalnih djelatnosti, kao i pravo na osnivanje i upravljanje poduzećima, i osobito trgovačkim društvima, pod uvjetima koji su predviđeni zakonodavstvom države u kojoj se vrši nastanjivanje za njezine državljane. Isto tako, u prijelaznom razdoblju traži se da se ukinu sva ograničenja u pogledu slobodnog vršenja usluga s područja industrije, trgovine, zanatstva i drugih slobodnih profesija.

Slično je predviđeno i za kretanje kapitala na zajedničkom tržištu. U mjeri koja je potrebna za dobro funkcioniranje zajedničkog tržišta traži se postupno ukidanje ograničenja, s tim da se kretanje kapitala vezano uz tekuća plaćanja mora osloboditi svih ograničenja najkasnije do kraja prve etape prijelaznog razdoblja. U slučaju težih poremećaja na tržištu kapitala jedne države-članice Komisija uz pribavljeno mišljenje Monetarnog komiteta odobrava toj državi poduzimanje zaštitnih mjera pod uvjetima i u pojedinostima kako ih je Komisija Evropske ekonomske zajednice odredila. Samo u osobito teškim poremećajima države članice imaju pravo poduzimanja zaštitnih mjera bez prethodnog konzultiranja Komisije, ali uz obvezu da o tome obavijeste ovaj zajednički organ Zajednice i druge države članice najkasnije u trenutku stupanja takvih mjera na snagu. Međutim, po pribavljenom mišljenju Monetarnog komiteta Komisija je ovlaštena da naloži državi koja je poduzela takve mjere da ih ukine ili promijeni.

I na području prometa ugovorom je predviđeno da se uspostave zajednička pravila za međunarodni promet i jedinstven sistem zajedničkih prijevoznčkih tarifa i vozarina.

Posebna pažnja o sporazumu o osnivanju Evropske ekonomske zajednice posvećena je koordinaciji ekonomske politike i socijalne politike, kao i principijelnim pravilima komunikacije. Države članice složile su se da na području ekonomske politike uspostave tijesnu koordinaciju jer je to bitna pretpostavka

zajedničkog privrednog progressa. Isto tako, u međusobnim ekonomskim odnosima zemlju ujedinjene ovom ekonomskom zajednicom moraju voditi takvu politiku kojim se osigurava ravnoteža platnih bilanca i povjerenja u valutu. Devizna politika svake od njih stoga je od zajedničkog interesa. Zato je i predviđeno ugovorom o osnivanju da su zemlje članice i na ovom području u međusobnoj obvezi pružanja pomoći, kad god mjere koje poduzima pojedina zemlja nisu u stanju da otklone poremećaje. U takvim slučajevima Savjet Zajednice ovlašten je da pribavljenom mišljenju Monetarnog komiteta preporuča pružanje uzajamne pomoći i utvrđuje način njezine primjene. U pogledu socijalne politike traži se tijesna suradnja između država članica, i to posebice u pitanjima koja se odnose na: zaposlenje, pravo na rad i uvjete rada, stručno obrazovanje i usavršavanje, socijalno osiguranje, zaštitu protiv nasreća na radu i profesionalnih bolesti, sanitarnu zaštitu i pravo na sindikate i kolektivne ugovore između poslodavca i radnika. Što se tiče pravila komunikacije, Ugovorom su zauzeta stajališta da nisu u skladu sa zajedničkim tržištem one radnje i sporazumi između poduzeća i njihovih udruženja kojima se može nanijeti šteta trgovini između država članica i koje imaju za cilj ili posljedicu sprečavanje ili iskrivljivanje slobodne konkurencije unutar Zajednice. U tom smislu u ekonomskim odnosima unutar Zajednice nedopustiva je praksa dampinga. Praksa subvencija također je s ovog stajališta neodrživa; dopuštene su samo subvencije socijalnog karaktera, i to: subvencije dane individualnim potrošačima, subvencije vezane uz otklanjanje nepredvidivih događaja, subvencije dane radi unapređenja privrednog razvoja područja u kojima je životni standard iznimno nizak ili u kojima postoji ozbiljna nezaposlenost, subvencije dane radi ostvarenja nekih važnih projekata ili radi otklanjanja ozbiljnih poremećaja u privredi jedne države članice i na kraju subvencije koje se daju stanovitim djelatnostima ili određenim privrednim područjima, ukoliko se time ne pogoršavaju uvjeti trgovine u mjeri koja je protivna zajedničkim interesima.

U pogledu trgovinske politike u odnosu na treće zemlje predviđeno je da se najkasnije do kraja prijelaznog razdoblja uspostavi zajednička politika zasnovana na jedinstvenim principima, osobito u pogledu promjene carinskih tarifa, zaključenja carinskih i trgovinskih sporazuma, zaštitnih trgovinskih mjera, uključujući mjere koje se poduzimaju u slučaju dampinga i subvencija.

Ugovorom o osnivanju Evropske ekonomske zajednice konstituirane su i dvije njezine institucije, i to: Evropski socijalni fond i Evropska investicijska banka. Djelatnost Fonda usmjerena je u pravcu povećavanja mogućnosti zaposlenja unutar Zajednice i geografske i profesionalne mobilnosti radnika. Akcije zemalja članica koje na tome rade praćene su odgovarajućom financijskom participacijom fonda (50 posto sredstava). Evropska investicijska banka u svoj djelokrug rada dobila je zadatak da, oslanjajući se na tržište kapitala i svoje izvore, investicijskom aktivnošću doprinosi ravnomjernom i nesmetanom razvoju integracije. Za tu svrhu ona odobrava zajmove i daje garancije za kredite izvan lukrativnih namjena. Investicijskim financiranjem olakšava izvedbu projekata razvoja slabije razvijenih područja Zajednice, kao i projekata za modernizaciju ili preorijentaciju poduzeća, odnosno za otvaranje novih privrednih kapaciteta u djelatnostima koje su od interesa za zajedničko tržište,

1.2.

ukoliko financijski ne mogu biti pokriveni od strane država članica u kojima se takva privredna djelatnost pokreće.

Posebne odredbe ugovora predviđaju suradnju i pridruživanje prekomorskih zemalja i teritorija koji su u određenom odnosu s Belgijom, Francuskom i Nizozemskom. Principijelno razmjena s ovim teritorijima odvijala bi se slično režimu koji je prisutan među državama članicama, dok je za samo pridruživanje predviđena potreba posebnog reguliranja. U vezi s ovim problemom stoji i osnivanje Evropskog fonda za razvoj prekomorskih teritorija s početnim kapitalom od 580 milijuna dolara.

Kao pravna osoba Zajednica ima svoje organe s izrazitim elementima nadnacionalnih institucija (Skupštinu, Savjet, Komisiju i Sud pravde), koji u okviru ovlaštenja rade na izvršavanju zadataka Zajednice. EEZ je otvorena privredna integracija i njezinim članom može postati svaka evropska država koja izrazi spremnost (članak 237. Ugovora o osnivanju). Zahtjev se upućuje Savjetu, koji, nakon što pribavi mišljenje Komisije, donosi o tome jednoglasnu odluku. Uvjeti primanja i promjene ugovora koje primanje za sobom povlači utvrđuju se sporazumom između država članica i države koja traži primanje u Zajednicu. Pravovaljanost sporazuma vezana je uz njegovu ratifikaciju od strane svih država ugovornica.

Iscrpno navedene ugovorne odredbe Evropske ekonomske zajednice pokazuju nam u kojim je sve pravcima aktivnost ove ekonomske integracije usmjerena. Iz njih je vidljivo da se interes Zajednice ne iscrpljuje stvaranjem zajedničkog tržišta, i s tim u vezi carinske unije, jer je u mnogim aktivnostima usmjerena i na šire privredno povezivanje do potpunog stvaranja jedinstvenog privrednog i političkog područja.

Ujedinjavanjem šest razvijenih zemalja Zapadne Evrope stvoren je golem državnomonopolni privredni i trgovinski gigant koji je u stanju da se na nekim područjima ravnopravno nosi, a u drugim drži prvenstvo, s drugim privrednim zajednicama ili pak nacionalnim privredama najrazvijenijih zemalja svijeta. Snagu ove ekonomske integracije mogu nam predočiti neki privredni pokazatelji:

Odnosi ekonomske snage kapitalističkih zemalja, u postotku kapitalističkog svijeta

	1960.			1970.		
	Industr. proizvod.	Robni izvoz	Međun. likvidnost	Industr. proizvod.	Robni izvoz	Međun. likvidnost
SAD	45,4	18,2	29,8	40,9	15,5	15,8
Zapadna Evropa	34,9	45,5	41,4	34,3	49,2	58,1
- zemlje EEZ (6)	19,9	26,6	25,1	20,4	32,1	32,6
Japan	4,1	3,6	3,0	9,4	7,0	5,3

Izvor: M. Bunkina, *Centri mirovoga kapitalizma: itogi razvitija i rastanovka sil*, »Mirovaja ekonomika i međunarodnije otnošenija«, No 11/71, str. 27.

Prigodom osnivanja Evropske ekonomske zajednice postavljalo se pitanje obuhvaćanja Velike Britanije. Nesporazumi koji su pri tom nastali, posebice u relaciji Francuska — Velika Britanija, rezultirali su time da je ova država ostala privremeno izvan te zajednice. Najvažniji nesporazumi u razgovorima oko eventualnog ulaska Velike Britanije bili su vezani uz problem definiranja britanskog Commonweltha i veza koje ova država u privrednom i Političkom pogledu s tom organizacijom ima. Francuska nije bila spremna zadovoljiti ovaj i neke druge britanske interese, u čemu je imala potporu Italije, dok SR Njemačka u toj fazi na ulasku Velike Britanije nije posebno inzistirala. Moglo bi se reći da su Nijemci prije bili skloni izostavljanju Britanaca nego njihovu primanju jer nisu bili voljni industrijsko takmičenje i takmičenje u robnoj razmjeni koje su s njima imali na svjetskom tržištu prenijeti na unutrašnje tržište Zajednice.

Izostanak Velike Britanije doveo je međutim do osnivanja paralelne i daleko fleksibilnije ekonomske integracije — Evropske zone slobodne trgovine. Otad pa na ovamo realnost privrednih i drugih ekonomskih odnosa u Evropi jest postojanje i djelovanje triju najbitnijih ekonomskih integracija: Savjeta za uzajamnu ekonomsku pomoć, Evropske ekonomske zajednice i Evropske zone slobodne trgovine.

Prve godine funkcioniranja Evropske ekonomske zajednice vezane su uz nastojanja da se ubrza i proširi međusobna robna i nerobna ekonomska suradnja. Dinamiziranju suradnje trebalo je pridonijeti snižavanje carina i drugih ograničenja s istovrsnim djelovanjem. Radi toga su do godine 1962. snižene carine za industrijske proizvode za 50 posto, i na 35 posto za proizvode poljoprivrede. U slijedećoj godini došlo je do daljnjeg snižavanja, a 1966. carine na industrijsku robu bile su snižene za 80 posto u odnosu na njihovu visinu u siječnju godine 1957. Od početka 1968. zemlje članice EEZ u međusobnoj razmjeni ne naplaćuju carine i ne vrše druga kvantitativna ograničenja.

Djelovanje ove ekonomske integracije u prvim godinama prijelaznog razdoblja nije samo vezano uz problematiku carina. U to su vrijeme, naime, pali i dogovori o međusobnom ukidanju različitih vrsta ograničenja na drugim područjima. Tako na primjer utvrđena su rješenja o djelomičnom oslobađanju od ograničenja u pogledu kretanja kapitala, o općim principima nadnacionalnog reguliranja transportne politike, o uvođenju jedinstvenog antikartelnog zakonodavstva, o većoj slobodi u pogledu otvaranja filijala pojedinih poduzeća jedne države u drugim državama Zajednice. Započeti su, također, razgovori o najbitnijim pitanjima agrara i agrarne politike.

U drugoj etapi (s početkom godine 1962.) napori Zajednice većim su dijelom usmjereni u pravcu konkretizacije načelnih dogovora o jedinstvenom privrednom području. Komisija Zajednice te je godine dostavila zemljama-članicama »Program djelovanja Zajednice u drugoj etapi«. Programom se osobito podcrtavaju politički aspekti nadnacionalnih rješenja koordinacije nacionalnih privreda. U njemu se također ističe da se daljnja razrada ekonomske integracije može provesti samo pod uvjetom još većeg odstupanja od nacionalnog suvereniteta i prenošenjem elemenata toga na nadnacionalne organe Zajednice. Za svoj cilj »Program« je stavio potpunu likvidaciju ograničenja u slobodi kretanja roba, usluga, kapitala i radne snage u okvirima Zajednice kroz drugu (do godine 1965.) i treću etapu (do godine 1969.). Isto tako, do

tog vremena njime je zacrtana potreba uspostavljanja jedinstvene poljoprivredne politike, transportne, porezne i energetske politike šest zemalja članica Zajednice, kao i unifikacija socijalnog i poreznog zakonodavstva. Praktično »Programom« se inzistira na ubrzanju primjene mjera utvrđenih Rimskim dogovorom. Znatna pažnja posvećena je problemima uspostavljanja jedinstvene valutne politike i jedinstvenog programiranja ekonomske politike šest zemalja članica. Iako se elementi za uspostavljanje jedinstvene valutne politike i jedinstvenog programiranja ekonomske politike mogu naći u Rimskom ugovoru, ipak su ove dvije komponente izražene »Programom« novina u ekonomskim odnosima zemalja članica EEZ-a. Zahtjevi u pogledu jedinstvene monetarne politike idu u tom pravcu da bi ministri financija u zajednici s guvernerima nacionalnih emisijskih banaka u početcima koordinirali, a poslije izradili zajedničku valutnu politiku sa stajališta ujedinjavanja zlatnih i deviznih rezerva, kreditne politike, kursa valuta itd., dok se ne bi došlo do jedinstvene monete i zajedničke emisijske banke. Slična je stvar tim Programom predviđena za uspostavljanje jedinstveno programirane ekonomske politike šest zemalja članica. Tako uspostavljena ekonomska politika, iako ne bi obvezivala zemlje članice, jer ima karakter preporuke, ipak bi nalogala zemljama članicama da o njoj vode računa, a zajedničkim organima davala bi mogućnost da interveriraju kako bi se u zemlji u kojoj dolazi do odstupanja od utvrđenih elemenata kretanja stavila u predviđene okvire. (Usporedi: A. A. Arzumanyan, *Borba dvuh sistem i mirovoe razvitiie*, Moskva, 1964, str. 240—1.)

U ovom razdoblju u radu EEZ dovršuju se razgovori o priključivanju Grčke i Turske ovoj ekonomskoj integraciji, kao i razgovori o priključivanju prekomorskih zemalja. Razgovori s Grčkom dovršeni su godine 1962., a s Turskom 1964. Tim zemljama daje se svojstvo priključenih zemalja, s tim da tek nakon prijelaznog razdoblja od 17—22 godine postaju punopravne članice. Razgovori s prekomorskim zemljama u prvoj rundi održani su neposredno nakon zaključenja Rimskog ugovora, no njihov stvarni status u odnosu na EEZ definiran je sporazumom u Bruxellesu 20. prosinca 1962., odnosno Konvencijom o pridruženju iz 1963. Njime je za 18 afričkih država uspostavljen poseban tretman, koji nije istovjetan s onim koji vladaju između prvih članica Zajednice, ali koji u odnosu na treće zemlje za ove teritorije otvara mnoge pogodnosti. Sporazumno je ovim zemljama dano svojstvo asocijacije, što povlači sa sobom liberalnu politiku u međusobnoj razmjeni i dobivanju kredita. Asocijacije neposredno ne sudjeluju u radu zajedničkih organa Zajednice i na njih se automatski ne primjenjuju prava i obveze koje se uspostavljaju za članice. Međutim, sporazumom je predviđeno, a Konvencijom iz 1963. utvrđeno, da se uspostave zajednički organi asocijacija koji bi se tjesnije povezali sa zajedničkim organima Zajednice, čime bi se potpunije usklađivali međusobni odnosi. Status asocijacije dan je Maliju, Mauritaniji, Senegalu, Gornjoj Volti, Nigeru, Obali slonove kosti, Dahomeju, Kongo Brazavilu, Čadu, Centralnoafričkoj republici, Gabonu, Malagaškoj Republici, Togou Kamerunu, Kongo Leopoldvilu, Somaliji, Raundi i Burundiu. Poslije je asocijativnost proširena i na još neke afričke zemlje. Novom Konvencijom iz Jaundeia od 9. srpnja 1969. odnos ovih država s EEZ još je detaljnije reguliran.

Zacrtani pravci privrednog povezivanja zemalja Zapadne Evrope u okviru Evropske ekonomske zajednice u svojoj su realizaciji nailazili na mnogo

teškoća. Zemlje članice ove ekonomske integracije imale su niz veza i odnosa s drugim zemljama u Evropi i svijetu. Trebalo je stoga učiniti znatne napore da se pomire različiti interesi kako bi se njihovim usklađivanjem eliminirale veće teškoće razmjene i drugih ekonomskih odnosa s njima. Međutim, unatoč naporima da se eliminiraju negativne posljedice u takvoj razmjeni stvaranje i djelovanje Evropske ekonomske zajednice nije moglo proći bez određenih šteta za druge zemlje izvan te zajednice. Isto tako i među državama članicama nerijetko je dolazilo i dolazi do razlika u shvaćanjima o problemima koji traže rješavanje. Sve to utjecalo je da se u nekim bitnim problemima u predviđenim rokovima nije mogao držati tempo i provoditi sporazum kako je prvobitno zacrtan. Ali unatoč tomu očit je napredak odnosa unutar ove ekonomske integracije. On pokazuje takva dostignuća da se s pravom može reći da je ova zajednica u relaciji prema drugim dvjema najviše uznapredovala. Sliku uspjeha i problema Zajednice u prvoj dekadi njezina postojanja može nam predočiti »Memorandum Komisije Evropskih zajednica Savjetu Evropske ekonomske zajednice« iz veljače 1969. Nakon konstatacije da je Zajednica u sadašnje vrijeme »kompletna privredna cjelina posebne vrste, koja se sastoji kako iz nacionalnih tako i zajedničkih elemenata« slijedi ocjena prijedelog puta. Po toj ocjeni privredna integracija zemalja članica na pojedinim područjima razvijala se različitim tempom. Uspjesi su prije svega postignuti na području robne razmjene, tako da je ona godine 1968. porasla za 50 posto u odnosu na godinu 1957. Isto tako znatni su rezultati postignuti u ekonomskim odnosima na području usluga, kretanja radne snage i kapitala. To je sa svoje strane znatno pridonijelo privrednom rastu pojedinih zemalja. Ali je istodobno pojačalo njihovu osjetljivost na tržišna kolebanja, i to kako u pogledu tempa privredne ekspanzije tako i u pogledu ravnoteže platne bilance. Zbog toga Zajednica ne može ostati na nivou koji je dostigla. Samo iz nepoznavanja biti modernih privrednih odnosa može izrasti uvjerenje da se jedna multinacionalna zajednica može izgraditi jedino na bazi carinske unije za industrijske proizvode, zajedničke poljoprivredne politike i nekim mjerama usklađivanja, prije svega na području porezne politike. Zbog toga, kaže se u Memorandumu, »ili će (Zajednica) popustiti pod pritiskom centrifugalnih sila, koje su već uočljive, tako da, paradoksalno, njezino jedinstvo slabi upravo u trenutku kada je uz velike napore ostvarena carinska unija i kada brzi tehnološki napredak čini da prednosti velikog zajedničkog tržišta stalno rastu — ili će joj poći za rukom da, u okviru postojećih institucija, međusobno uskladi nacionalne privredne politike i tako konsolidira i poboljša postignute rezultate na dobro svih država-članica, da bi se postojeći privredni potencijali brže razvili i efikasnije iskoristili«. (»Europa Archiv«, 10. IV. 1969., citirano po prijevodu u »Spoljopolitičkoj dokumentaciji«, br. 2, 1969, str. 160).

Da bi se spriječile negativne posljedice za privredni i politički život Zajednice, Komisija je došla do zaključka da je potrebno suradnju zemalja članica intenzivirati i proširiti, utoliko prije što je prvi program srednjoročne privredne politike pokazao da »nacionalna predviđanja sadrže praznine i protuslovlja« i da ih je potrebno prevladati radi bolje »pripreme budućnosti«. To se po mišljenju Komisije može postići samo tijesnom koordinacijom privrednih

politika, i to prije svega u pravcu koordinacije stopa rasta proizvodnje i zaposlenosti, razvoja cijena, salda bilanca tekućih i cjelokupnih plaćanja. Međutim, zbog različitih mogućnosti privredne ekspanzije pojedinih država članica, kada je riječ o stopi rasta proizvodnje i zaposlenosti, nije u pitanju samo to da se odrede za sve zemlje jednaki ciljevi, nego i da ih svaka zemlja tako definira da s njima dođu do izražaja mogućnosti te zemlje i drugih zemalja članica. Samo pod takvim uvjetima svaka država-članica mogla bi postići veću stopu rasta od one koju bi postigla vodeći računa samo o svojim mogućnostima, Konvergencija nacionalnih orijentacijskih pokazatelja može se postići samo u vezi s usklađivanjem kratkoročne privredne politike koja se oslanja na ove orijentacijske pokazatelje. Ni ovdje nije riječ samo o tome da sve države-članice vode istovjetnu politiku, nego o dovoljnoj koherentnosti nacionalnih politika na nivou Zajednice, kako razvoj pojedinih nacionalnih privreda ne bi skrenuo od srednjoročnih utvrđenih indikativnih orijentacijskih pokazatelja. Zbog toga je potrebno da se tekuća privredna i financijska politika jače koordinira kako bi se izbjegla konjunktorna kolebanja pravovremeno i pod jednako povoljnim uvjetima za sve države-članice i kako bi se, u slučaju potrebe, protiv njih mogla voditi borba na najefikasniji način.

U slučaju negativnih kretanja u pojedinoj zemlji-članici, a da bi se izbjeglo prenošenje poremećaja u druge zemlje, Komisija drži da se toj zemlji mora financijski pomoći da svlada teškoće, jer je to najbolji način osiguranja od eventualne primjene jednostranih mjera. Kako je mogućnost takve pomoći utemeljena Ugovorom o osnivanju EEZ-a, potrebno je, po mišljenju Komisije, razraditi mehanizam za monetarnu suradnju, koji bi funkcionirao u okviru zajednički utvrđenih srednjoročnih i kratkoročnih ciljeva privredne politike i koji bi više trebao sprečavati zaoštravanje neuravnoteženosti nego ispravljati posljedice do kojih bi eventualno došlo.

Imajući u vidu sve probleme s kojima se EEZ na toj etapi svoga razvitka susrela, Komisija je došla do zaključka da se daljnje akcije u provođenju integracije moraju usmjeriti u tri pravca. Prije svega traži se tijesno usklađivanje srednjoročne privredne politike i na osnovi toga koordinacija kratkoročne privredne politike, te uspostavljanje jedinstvenog mehanizma Zajednice u monetarnoj politici.

Intzistiranje na produblivanju suradnje u ovim pravcima proizlazi iz uspjeha što ih je Zajednica postigla i uočenih problema s kojima se u razvoju susretala. Do sredine godine 1968. mnogi zaključci utvrđeni na početku doživjeli su svoju realizaciju. Tako, na primjer, ukinute su u međusobnoj razmjeni sve carine. Uvedena je zajednička carinska tarifa prema trećim zemljama. Proveden je prvi stupanj smanjenja carina koji proizlazi iz multilateral-nih ženevskih pregovora iz godine 1967. Isto tako uspostavljen je slobodan promet za većinu poljoprivrednih proizvoda, tako da je i na ovom području stvoreno zajedničko tržište. Uspostavljena je tijesna suradnja na području energetike, prometa, trgovinske politike i politike poreza. Ostvareni su znatni rezultati u slobodnom kretanju posloprimaca itd. U tijeku te godine izrađen je također plan o reformi poljoprivrede zemalja članica EEZ — Mansholtov plan. Komisija EEZ službeno ga je prosljedila višim organima Zajednice. Tim

1126

je planom akcent stavljen na modernizaciju poljoprivrede i uspostavljanje jedinstvene agrarne politike. Odnosi se na razdoblje od donošenja do 1980. (Mansholtov plan vidi u: V. Vukmirica, *Savremeni ekonomski sistemi i odnosi*, Beograd, 1973, str. 155—171.)

Ali unatoč tomu privredna suradnja u Zajednici stalno se kretala u kon-traverzama. Elementi nejedinstva u pojedinim pitanjima javljali su se kao prepreka dinamičnijem napretku. Iako nejedinstvo država-članica u pojedinim pitanjima leži u prirodi stvari, ipak nije razumno, kaže se u izvještaju Komisije, »što države nailaze na toliko teškoća u prevladavanju svojih katkada pot-puno različitih interesa i u donošenju rješenja koja bi bila prihvatljiva i plodo-nosna za sve«. U tom smislu Komisija ne može a da ne izrazi »žaljenje što je Savjet ponekad ostavljao dojam da je međunarodna konferencija na kojoj na-cionalne delegacije pregovaraju među sobom, dok je on u stvarnosti, ipak, vladajući organ jedne zajednice od 180 milijuna stanovnika, kojom se, kao i svakom našom državom-članicom, mora efikasno rukovoditi. Za Zajednicu koja se nalazi u izgradnji i kojoj je još potrebno da se učvrsti takvo efikasno ruko-vođenje životna je nužnost. Ne može se tolerirati da se godinama ne rješa-vaju važna pitanja. Ne vodi ničemu da se odugovlače ili blokiraju odluke, koje se na kraju ipak moraju donijeti. Da li je pametno da se potpuno i suprotno shvaćaju Komisije blokira započinjanje rada na proširivanju Zajednice, iako cijeli svijet izjavljuje da želi proširenje i svatko zna da će do njega ipak doći? Da li je bilo pametno da se, suprotno shvaćanju Komisije, blokira postupak za pregovore o Sredozemlju, koji će se na kraju ipak morati započeti. Da li je bilo pametno da se, suprotno shvaćanju Komisije, dopusti da Zajednica izgubi cijelu godinu u stvaranju zajedničke politike na području tehnologije, iako trenutno postoji malo stvari koje bi bile važnije?« (Isto, str. 157—8).

Komisijin izvještaj pokazuje nam na kojim područjima su nastojanja Za-jednice i njezinih organa usmjerena. Očito je da se za daljnji napredak Zajed-nice traži jače angažiranje zajedničkih organa u donošenju obvezatnih odluka za sve države-članice, a u tom pravcu su i najveći otpori.

U dosadašnjem razvoju Evropska ekonomska zajednica donijela je tri programa privredne politike svojih zajednica. Svaki od njih nosi karakteristike vremena u kojem je rađen. Tako se na primjer u drugom programu posebno ističu problemi adaptacije strukture poduzeća, sektorskih struktura u indu-striji i uslugama, agrarne politike, politike znanstveno-tehnoloških istraživanja, politike štednje i financiranja investicija i politike dohotka. A u trećem pro-gramu inzistira se na zajedničkoj strategiji kojom treba osigurati postizanje ekonomskih, socijalnih i političkih ciljeva evropske izgradnje, na bazi poten-cijala zajedničkog tržišta i realizacije ekonomske i monetarne unije. (Za Sred-njoročne programe privredne politike Evropske ekonomske zajednice, razdo-blje 1966.—1970. i 1971.—1975. usporedi: Predrag Mitić, »Economist«, 1/70 i 1/72, str. 131—143, odnosno 87—104).

Privredni rast zemalja-članica EEZ po ocjenama institucija ove ekonom-ske integracije u desetgodišnjem razdoblju 1960.—1970. bio je zadovoljavajući

i od njega su sve one imale očite koristi. Stopa prosječnog godišnjeg rasta nacionalnog bruto proizvoda kretala se je kako slijedi:

Zemlje	Realizacija 1960.—1965.	Plan 1965.—1970.	Realizacija 1965.—1970.
SR Njemačka	5,0	3,3	4,7
Francuska	5,8	5,4	5,6
Italija	5,3	5,0	6,1
Nizozemska	5,0	4,8	5,0
Belgija	5,1	4,0	4,4
Luksemburg	3,2	3,0	3,3
EEZ	5,3	4,5	5,3

Izvor: Predrag Mitić, *Srednjoročni program privredne politike Evropske ekonomske zajednice za period 1971.—1975.*, »Ekonomist«, 1/72, str. 87.

Na bazi nacionalnih projekcija razvoja Komisija Evropske ekonomske zajednice izradila je globalne projekcije razvoja za cijelu Zemlju. Globalna projekcija daje uvid u glavne tendencije ekonomskog razvitka pojedinih zemalja članica i odnos prema razvitku drugih nacionalnih privreda unutar Zajednice.

Nacionalne projekcije razvoja razdoblje 1970.—1975.

	SR Njemačka	Francuska	Italija	Nizozemska	Belgija	Luksemburg
Nacionalni bruto proizvod (god. stopa)	4,5	5,6	6,0	4,7	4,8	3,5
Ukupno aktivno stanovništvo (god. stopa)	0	1,1	0,8	0,9	0,7	0,4
Indeks cijena bruto-nacionalnog proizvoda (godišnja stopa)	2,2	3,0	2,8	4,0	4,0	2,5
Indeks cijena u potrošnji (god. stopa)	1,9	2,8	2,5	3,3	3,7	2,5
Stopa nezaposlenosti (u postotku od akt. stanovništva)	0,7	1,3	2,7	1,3	1,5	0
Vanjski saldo (u postotku od BNP po tekućim cijenama — god. stopa)	1,7	0,9	0,5	1,3	0,6	0
Saldo tekućeg računa nacije (u postotku od BNP u završnoj 1975. god.)	0,2	0,1	0,8	0,8	0,1	0

Izvor: P. Mitić, *Srednjoročni program razvoja privredne politike Evropske ekonomske zajednice za period 1971.—1975. godine*, »Ekonomist«, 1/1972, str. 89.

U životu Zajednice tri su problema posljednjih godina igrala vidnu ulogu. Prvi je vezan uz proširivanje EEZ-a novim državama članicama, drugi uz intenzivne napore za stvaranje monetarne unije i treći uz problematiku krize energije i potrebu kontinuiranog energetskog opskrbljivanja.

Po Rimskom ugovoru Evropska ekonomska zajednica u načelu je otvorena ekonomska integracija. Međutim, kako se za sporazum o primitku traži jednoglasnost svih zemalja članica, otvorenost se iskazuje kao formalnopravna, jer je u stvarnosti dovoljno odbijanje jedne članice da se spriječi proširenje Zajednice. Upravo takav slučaj dosta je dugo opterećivao Zajednicu. Naime, neke zemlje izvan Zajednice nekoliko su puta izrazile spremnost da pristupe ovoj ekonomskoj integraciji, ali do toga nije moglo doći, jer se u tom pogledu dugo nije mogla postići jednoglasnost. Problemi ovog karaktera zaostriili su se na sjednici Savjeta potkraj godine 1967. Negativni stav Francuske u ovom pogledu nije ostao bez refleksije na druge odnose. On je izazvao negativno držanje zemalja članica u drugim pitanjima, posebice u pogledu uspostavljanja zajedničke politike na području tehnologije. S vremenom su, međutim, u pogledu primanja novih država članica nesporazumi prevladani tako da je došlo do razgovora o primitku V. Britanije, Danske, Irske i Norveške.

Sredinom siječnja 1972. u Bruxellesu je potpisan sporazum o pristupanju spomenutih država Evropskoj ekonomskoj zajednici i njezinim organizacijama, Evropskoj zajednici za ugljen i čelik i Evropskoj zajednici za atomsku energiju. Time je otklonjeno jedno od potencijalnih žarišta nesporazuma među državama članicama ove ekonomske integracije. Sporazum je stupio na snagu 1. siječnja 1973., a do tog vremena trebalo je izvršiti ratifikaciju potpisanih dokumenata. U ratifikacijskom postupku Norveška nije mogla osigurati potvrdu tako da je njezino pristupanje otpalo, te je umjesto Evrope desetorice Evropska zajednica nastavila rad u sastavu devet zemalja. (Tekst ugovora o pristupanju V. Britanije, Danske, Irske i Norveške EEZ-u vidi u »Vjesniku« od 24. I. 1972., str. 1—2).

Već je otprilike EEZ predstavljala jednu od triju najvećih privrednih sila u svijetu i prvu trgovinsku silu. Pristupanjem novih članica ta je pozicija ove ekonomske zajednice još jače učvršćena. Njezinu snagu mogu nam pokazati sljedeći podatci:

	EEZ — 9	SSSR	SAD	Japan
Stanovništvo (milijuna)	255	240	203	103
Zaposlenost (milijuna)	103	85	87	50,5
Proizvodnja čelika (mil. t.)	135,5	110,3	128,1	82,2
Društveni proiz. (mlrd dolara)	625	320	950	166

Izvor: izračunano po »Ekonomska politika«, br. 1034, siječanj 1972., i »Vjesnik« od 27. I. 1972.

° Podatak o DP SSSR odnosi se na godinu 1969., preuzet od I. Stojanović, *Evropska privreda, njene integracije i svetska trgovina*, »Socijalizam«, 1/1971, str. 116.

Drugi problem s kojim se EEZ susreće na sadašnjoj etapi svojeg razvitka jest problem uspostavljanja monetarne unije. Uspostavljanje monetarne unije smatra se bitnom pretpostavkom za dinamičnije provođenje jedinstvene privredne politike. U tom smislu u spomenutom »Memorandumu Komisije Evropskih zajednica Savjetu EEZ« kaže se: »Između pojačane koordinacije privredne politike država-članica i stvaranja mehanizma Zajednice za suradnju na području monetarne politike mora postojati tijesna veza.« Međutim, ni na jednom području privredne suradnje unutar Zajednice nema toliko kontraverznih stavova koliko ih susrećemo ovdje. Osnova za uspostavljanje monetarne unije susreće se u određenim članovima Rimskog ugovora. Kasnije je ona dopunjena odlukama Savjeta (iz godine 1964.) o suradnji centralnih emisijskih banaka (za koju svrhu je osnovan Komitet predsjednika centralnih banaka ovih zemalja), o suradnji zemalja-članica na području međunarodnih monetarnih odnosa i na kraju o obvezatnom konzultiranju zemalja-članica EEZ prigodom donošenja odluke o promjeni valutnog kursa valute jedne od članica.

Zahtjev za uspostavljanje privredne i monetarne unije susreće se u Komisijinu programu razvoja EEZ u drugoj etapi prijelaznog razdoblja (godine 1962.). On je ponovljen u takozvanoj »Inicijativi — 1964«, Komisijinu memorandumu iz studenoga 1968., Memorandumu od 12. II. 1969. (Plan Barré), Izvještaju Savjetu i Komisiji o realizaciji u etapama privredne i monetarne unije unutar Zajednice (Plan Werner, prvi dio svibanj 1970., konačni tekst listopad 1971.), Odlukama Savjeta ministara Zajednice (veljača 1971. i Skupštine EEZ-a (listopad 1972.), kao i u nizu drugih dokumenata.

Na osnovi općih koncepcija iz Memoranduma s početka godine 1969. Komisija Zajednice razradila je Srednjoročni program privredne politike Evropske ekonomske zajednice za razdoblje 1971.—1975., u kojem su prvi put ciljevi iskazani u cifarskim iznosima. Savjet je 26. siječnja 1970. usvojio taj program. Neke brojčane pokazatelje ciljeva koje u tom razdoblju treba ostvariti već smo naveli.

Grupa eksperata na čelu s luksemburškim ministrom predsjednikom Pierrom Wernerom u svom »Izvještaju Savjetu i Komisiji o realizaciji u etapama privredne i monetarne unije unutar Zajednice« posebice inzistira na potrebi objedinjavanja unutar Zajednice privrednih i monetarnih aktivnosti zemalja članica. Po njima uspjesi koje je Zajednica postigla na području carinske unije i zajedničkog tržišta poljoprivrednih proizvoda, kao i na nekim drugim područjima, mogu biti dovedeni u pitanje ukoliko se ne postigne zadovoljavajuća koordinacija privredne i monetarne politike. Po njima nedostatak ove koordinacije negativno se reflektira na ostvarenje nekih ciljeva koji su načelno već prihvaćeni: slobodu kretanja kapitala, radne snage, etabiliranja firmâ; u pružanju bankarskih i financijskih usluga, u slobodi naseljavanja unutar Zajednice, u ujednačivanju socijalnih dažbina, u različitim uvjetima za pribavljanje kredita itd. Na neki način u ovom su planu razrađeni zahtjevi koje su već bili istaknuli predsjednici država i vlada država članica EEZ na zasjedanju u Hagu 1. i 2. prosinca 1969., na kojem je među ostalim rečeno da je potrebno izraditi etapni plan »za uspostavljanje privredne i monetarne unije«. Polazna pozicija autora »Izvještaja« očituje se u nastojanjima da se definiraju elementi koji su prijeko potrebni za djelovanje potpune ekonomske i monetarne unije. U tom smislu sa stajališta monetarne unije prijeko je potrebno uspostavi-

viti potpunu i neopozivu konvertibilnost valuta, fiksirati valutne paritete koji bi bili nepromjenljivi jednostranim radnjama pojedinih država članica, uspostaviti cjelovitu liberalizaciju kretanja kapitala i eliminirati marže fluktuacija kurseva svojih valuta. Iako nema nikakve prepreke da se na nivou Zajednice zadrže nacionalni simboli moneta za uspješno funkcioniranje monetarne unije, grupa eksperata ipak drži da je potrebno uspostaviti jedinstvenu valutu Zajednice, jer bi se time naglasila nepromjenljivost jedinstvenog monetarnog područja. Nadalje, po prijedlogu trebalo bi izvršiti centralizaciju monetarne i kreditne politike, provesti istovjetnu politiku u odnosu na tržište kapitala, bitne elemente politike budžetiranja usredotočiti na nivou organa Zajednice, politiku regionalnog razvoja i strukturalnih promjena prenijeti na Zajednicu u dijelu koji je potreban za nesmetano funkcioniranje ekonomske i monetarne unije, uspostaviti nesmetanu mobilnost faktora proizvodnje, tako da u odnosima između država članica ne bi ni dolazilo do potrebe iskazivanja platne bilance zbog jedinstvenosti područja.

Cijeli plan trebao bi se provesti u tri etape. Kažemo trebao provesti iz razloga što je Savjet ministara (8. i 9. veljače) 1971. načelno prihvatio »Izvještaj« ove grupe eksperata, dok je konkretne odluke donio samo za prvu etapu 1971.—1973. Za druge etape zbog protivljenja nekih članova EEZ-a nisu se mogla donijeti odgovarajuća rješenja. Tako je razdoblje do godine 1980. do kada bi jedinstvene ekonomske monetarne i ekonomske mehanizme trebalo uspostaviti, ostalo nepokriveno. Potrebno je spomenuti da je na sjednici najvišeg organa Zajednice, 21. listopada 1972., zaključak Savjeta potvrđen, te je u tom smislu stavljeno u zadatak zemaljma članicama da hitno pridu osnivanju Evropskog fonda za monetarnu suradnju, kao osnove za uspostavljanje monetarne unije. Međutim, golemi problemi koji su u međuvremenu nastupili na području međunarodnih monetarnih odnosa bitno su usporili realizaciju cijelog plana, a teškoće u kojima su se našle neke zemlje članice, kao na primjer Velika Britanija, ne idu mu u prilog (Detaljnije o monetarnoj integraciji vidi: Đ. Lađević, *O monetarnoj integraciji u Evropskoj ekonomskoj zajednici*, »Međunarodni problemi«, br. 2, 1973, str. 83—105. Tekst rezolucije sa sjednice Savjeta na kojoj se meritorno raspravljalo o planu eksperata o postupnom ostvarivanju privredne i monetarne unije vidi u »Spoljopolitičkoj dokumentaciji«, br. 2/1971, str. 161—163.)

AD 3 Treći problem koji je predmet preokupacije država članica Evropske ekonomske zajednice i njezinih organa vezan je uz energetiku i krizu energije. Za potrebe svoje privrede zemlje Evropske ekonomske zajednice trebaju goleme količine energije. Statistički je utvrđeno da je potrošnja energije zemalja proširene Evropske ekonomske zajednice u godini 1971. iznosila 850 milijuna ekvivalentnih tona nafte, a u godini 1985. predviđa se da će biti potrebno 1.650 milijuna ekvivalentnih tona nafte. Ove su zemlje raspoložive izvore energije u znatnom opsegu već iskoristile, tako da su u pogledu pribavljanja sirovinskih izvora za stvaranje energije vezane uz uvoz iz drugih područja. To utoliko prije što se atomska energija ne privodi komercijalnim svrhama tempom koji bi mogao zadovoljiti rastuće potrebe. Zbog toga vjerojatno zemlje članice i nisu zadovoljne djelatnošću specijalizirane afilijacije za mirnodopsku primjenu atomske energije — Evroatomom, što se očituje u njihovu apstiniranju od najvažnijih aktivnosti unutar te organizacije. U izvještaju komisije

EEZ-a za godinu 1968. izrijeком se za ovu organizaciju navodi da se nalazi u krizi, i da je uzrok te krize u biti »odsutnost svake prave političke spremnosti za zajedničko djelovanje«. (Usporedi: »Spoljnopolitička dokumentacija«, br. 2/1969, str. 157.) Oko šezdesetpet posto svojih potreba za energijom zemlje Evropske ekonomske zajednice zasnivaju na nafti i prirodnom plinu. Zahvaljujući nalazištima prirodnog plina u Nizozemskoj i Sjevernom moru, rezerve plina su zadovoljavajuće. Međutim, što se tiče nafte, ove su zemlje upućene na uvoz, i to u oko osamdeset postotnom iznosu s izvorišta na Bliskom Istoku, u Sjevernoj i Zapadnoj Africi. Tako, na primjer, SR Njemačka od arapskih proizvođača nafte kupuje 79 milijuna tona, od Nigerije oko 11 milijuna tona, od Sovjetskog Saveza oko 3 milijuna tona, i od drugih proizvođača 1,6 milijuna tona. Slična je situacija i s drugim zemljama EEZ-a.

Tijesna povezanost s proizvođačima nafte nametnula se stoga EEZ-u kao nužnost koju je potrebno pažljivo »njegovati«, kako se ne bi ponovili problemi iz prošle godine, kad je zbog pomanjkanja nafte, zbog krize na Bliskom Istoku, gotovo paraliziran privredni život u mnogim zemljama Zajednice. Potraga za sirovinama i primarnim izvorima energije sve intenzivnije okreće ovu Zajednicu prema suradnji sa zemljama članicama SEV-a, i posebice u tom sklopu prema Sovjetskom Savezu. Karakteristično je da se posljednjih godina između ovih zemalja uspostavlja sve tješnja suradnja, kako u pogledu robne razmjene tako i u pogledu proizvodne kooperacije. Zbiva se također i znatna kreditna ekspanzija, posebice u pravcu privođenja eksploataciji mnogih primarnih izvora.

Udio pojedinih područja i zemalja u industrijskoj proizvodnji kapitalističkog svijeta (bez socijalističkih država) — u %

	1948	1960	1965	1969	1970	1971	1972
Sve kapitalističke zemlje i zemlje u razvoju	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0
Razvijene kapitalističke zemlje	89,0	88,1	87,1	86,5	86,0	85,4	86,0
Zemlje u razvoju	11,0	11,9	12,9	13,5	14,0	14,6	14,0
SAD	54,6	45,7	45,4	43,7	40,8	40,3	40,8
Japan	1,2	4,4	5,6	8,0	9,0	9,3	9,4
Zapadna Evropa	28,8	34,0	32,3	30,9	31,9	32,5	32,2
EEZ — 9	28,3	28,1	27,3	26,3	26,2	26,0	25,8
SR Njemačka	3,6	8,8	8,6	8,8	8,6	8,6	8,5
Francuska	4,6	5,0	5,2	5,2	5,0	5,1	5,2
Italija	2,0	3,2	3,5	3,3	3,5	3,3	3,2
Nizozemska	1,0	1,2	1,2	1,2	1,3	1,4	1,4
Belgija i Luks.	1,4	1,0	1,0	1,0	1,0	0,9	1,0
V. Britanija	10,2	8,3	7,2	6,2	6,1	6,0	5,8
Danska	0,4	0,5	0,5	0,5	0,6	0,6	0,6
Irska	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1	0,1

Izvor: *Ekonomičeskoe položenie kapitalističkih i razvivajuščihsja stran*, dodatak časopisa »Mirovaja ekonomika i međunarodnie otnošenija«, Moskva, 1973, str. 9.

Iz svega izloženog i privredno-statističkih podataka u prilogu može se utvrditi da je Evropska ekonomska zajednica unatoč svim kontraverzama u svom dosadašnjem razvitku postigla znatne rezultate. Proizvodnja i međusobna robna razmjena bilježila je vidljive uspjehe. Mnoge ciljeve koje je pri osnivanju postavila Zajednica je realizirala ili je na putu njihove realizacije. Pretpostaviti je da će nesporazumi među članicama koji se pri tom javljaju s vremenom biti uklonjeni. Istodobno takav trend kretanja prema drugim zemljama izvan Zajednice nije prisutan. Unatoč načelnoj otvorenosti Zajednica se sve više zatvarala prema trećim zemljama, što je dovelo do negativnih kretanja u međusobnim robnim i drugim ekonomskim odnosima. To je posebice slučaj sa zemljama u razvoju, s kojima je robna razmjena prepolovljena. Takvo kretanje ekonomskih veza ostavilo je tragove i na političke odnose i uzrokom je mnogih poremećaja i nestabilnosti.

Neki statističko-privredni podaci o EEZ-u

	Površina	Stanovništvo	Društveni proizvod		Udio u svjetskom eksportu
			Ukupno	Per cap.	
Belgija	30	9 683	26 238	2 720	3,2
Luksemburg	2,5	—	—	—	—
Francuska	551	50 775	157 403	3 100	5,9
SR Njemačka	248	61 560	180 371	2 930	11,0
Italija	301	53 667	94 253	1 760	4,3
Nizozemska	33,5	13 019	31 636	2 430	4,1
V. Britanija	244	55 730	126 507	2 270	6,4
Danska	43	4 921	15 698	3 190	1,0
Irska	70	2 944	4 003	1 360	
EEZ — 6	1 166	188 704	489 901	2 596	29,0
EEZ — 9	1 523	252 299	636 109	2 521	36,8

Napomena

- površina u tisućama km²
- stanovništvo u tisućama 1970.
- društveni proizvod u milijunima US dolara, tekuće cijene 1970.
- udio u svjetskom eksportu u postocima 1971. godine

Izvor: kolona 1 — *Svjetski almanah 1963*, iznosi zaokruženi,

kolona 2 — «Finance and Development», Vol 10/No 1, March 1973, p. 23,

kolona 3 i 4 — isti kao za prethodnu kolonu, kolona 5 — izračunano po *Statistical Yearbook*, United Nations, 1972, p. 398 i dalje.

Izvoz zemalja EEZ-a po područjima

— u milijunima US dolara i %

— FOB cijene

	Ukupno svijet	Unutar EEZ-a %	Razvijene zemlje ^o %	Zemlje u razvoju %			
1958.	23 440	7 530	32,2	16 090	68,6	6 220	26,5
1963.	37 550	15 920	42,4	29 770	79,3	6 330	16,9
1964.	42 580	18 390	43,2	34 040	79,9	6 870	16,1
1965.	47 930	20 820	43,4	38 470	80,3	7 460	15,1
1966.	52 640	23 230	44,1	42 410	80,6	7 890	15,0
1967.	56 140	24 510	43,7	45 050	80,3	8 230	14,7
1968.	64 200	28 910	45,0	51 840	80,8	9 260	14,4
1969.	75 690	36 460	48,2	62 100	82,1	10 180	13,4
1970.	88 510	43 300	48,9	73 060	82,5	11 630	13,1
1971.	100 890	49 830	49,4	83 590	82,9	12 990	12,9

^o SAD, zemlje Zapadne Evrope (uključujući Jugoslaviju i Tursku), Australiju, Novi Zeland, Južna Afrika i Japan.

Izvor: izračunato po *Statistical Yearbook*, United Nations, 1972, p. 408.

Izvoz zemalja EEZ-a u zemlje EFTE, SEV-a i USA

— u milijunima US dolara

— FOB cijene

	Ukupno svijet	E F T A %		V. Britanija %		S E V %		S S S R %		S A D %	
1958.	23 440	4 950	21,1	1 330	5,1	620	2,7	205	0,9	1 660	7,1
1963.	37 550	7 940	21,2	1 980	5,3	1 080	2,9	370	1,0	2 560	6,8
1964.	42 580	8 840	20,8	2 280	5,4	1 210	2,8	380	0,9	2 850	6,7
1965.	47 930	9 600	20,0	2 370	4,9	1 420	3,0	370	0,8	3 420	7,1
1966.	52 640	10 000	19,0	2 540	4,8	1 680	3,2	350	0,7	4 100	7,8
1967.	56 140	10 420	18,6	2 850	5,1	2 100	3,7	590	1,1	4 420	7,9
1968.	64 200	11 220	17,5	3 130	4,9	2 380	3,7	805	1,3	5 770	9,0
1969.	75 690	12 750	16,9	3 370	4,5	2 700	3,6	1 060	1,4	5 960	7,9
1970.	88 510	14 840	16,8	3 678	4,2	3 040	3,4	1 100	1,2	6 630	7,5
1971.	100 890	16 780	16,6	4 540	4,5	3 450	3,4	1 300	3,4	7 760	7,7

Izvor: izračunato po *Statistical Yearbook*, United Nations, 1972, p. 408—9.

Uvoz zemalja EEZ-a po područjima

— u milijunima US dolara i %

— CIF cijene

	Ukupno svijet	Unutar EEZ-a %	Razvijene zemlje ^o %	Zemlje u razvoju %			
1958.	23 620	7 530	32,0	15 830	67,0	5 530	23,4
1963.	40 430	15 920	39,3	29 650	73,3	7 540	18,6
1964.	43 080	18 390	42,6	33 220	77,1	8 390	19,4
1965.	49 150	20 820	41,8	36 130	72,6	8 880	17,8
1966.	53 650	23 230	43,3	39 460	73,5	9 430	17,5
1967.	55 070	24 510	44,5	40 740	73,9	9 780	17,7
1968.	61 990	28 910	46,6	46 540	75,0	10 730	17,3
1969.	75 559	36 460	48,2	57 330	75,8	12 220	16,1
1970.	88 460	43 300	48,9	68 320	77,2	13 850	15,6
1971.	99 070	49 830	50,2	76 360	77,0	15 270	15,4

^o SAD, zemlje Zapadne Evrope, (uključujući Jugoslaviju i Tursku), Australija, Novi Zeland, Južna Afrika i Japan

Izvor: izračunato po *Statistical Yearbook*, United Nations, 1972, p. 406—10.

Uvoz zemalja EEZ-a iz država članica EFTE, SEV-a i USA

— u milijunima US dolara i %

— CIF cijene

	Ukupno svijet	EFTE %	V. Britanija %	SEV %	SSSR %	SAD %					
1958.	23 620	3 650	15,4	1 260	5,3	700	3,0	270	1,1	2 840	12,0
1963.	40 430	6 070	15,0	2 450	6,1	1 240	3,1	465	1,1	4 860	12,0
1964.	43 080	6 450	16,1	2 520	6,2	1 330	3,3	475	1,1	5 230	13,0
1965.	49 150	6 780	13,8	2 530	5,1	1 480	3,0	520	1,1	5 200	10,5
1966.	53 650	7 060	13,1	2 670	4,9	1 750	3,3	620	1,1	5 460	10,1
1967.	55 070	6 950	12,6	2 650	4,8	1 950	3,5	710	1,1	5 610	10,1
1968.	61 990	7 610	12,2	2 860	4,4	2 040	3,3	760	1,1	6 060	9,8
1969.	75 590	9 050	12,0	3 370	4,5	2 410	3,2	860	1,1	6 900	9,2
1970.	88 460	10 650	12,0	4 110	4,6	2 770	3,1	860	1,0	8 330	9,4
1971.	99 080	11 670	11,8	4 580	4,6	3 200	3,2	1 050	1,1	8 280	8,3

Izvor: izračunato po *Statistical Yearbook*, United Nations, 1972, p. 406—10.